

Village and Development

Vol. 28, No. 112, Winter 2026

Research Paper

An Investigation of Villagers' Attitudes toward the Impacts of Tribalism on the Quality of Rural Management (Case Study: Villages of the Sistan Region)

M. Pirani¹ , S. Asghari Lafmejani² , M.R. Mirlotfi³

Received: 2 August, 2025 Revised: 21 November, 2025 Accepted: 4 February, 2026

Abstract

Introduction

The existence of diverse ethnic (Sistani and Baluch) and religious (Shiite and Sunni) compositions in the villages of Sistan and the transfer of village management to councils and village heads in the country's new management system has revealed the impact of clan tendencies in the selection of local managers and ultimately its impact on the quality of rural management. Accordingly, the present study has been done with the aim of investigating the effects of tribalism on the quality of management in Sistan villages and provide appropriate strategies.

Materials and Methods

This research is based on a combination of descriptive-analytical methods and based on library studies, documentary and field studies in which statistical population of the study consisted of 9356 people of voting age in households living in 40 sample villages with councils and villages in the Sistan region, of

-
1. M.A. Graduate in Geography and Rural Planning, University of Zabol, Zabol, Iran.
 2. Corresponding Author and Associate Professor, Department of Geography, University of Zabol, Zabol, Iran. (asghari2750@uoz.ac.ir)
 3. Associate Professor, Department of Geography, University of Zabol, Zabol, Iran.

DOI: 10.30490/rvt.2026.367484.1683

which 369 people were randomly selected as the sample size based on the Cochran formula. The data collection tool was a questionnaire, the validity of which was confirmed based on the opinions of experts. In order to examine its reliability level, Cronbach's alpha coefficient was also calculated. Data analysis was performed with the help of SPSS, ArcGIS, and Expert Choice software, using the ARAS model and stepwise linear and multivariate regression tests.

Results and Discussion

The results of the regression model show that the social dimension of tribalism has made the largest contribution to explaining changes in the quality of rural management. This finding confirms the importance of social structures in shaping the performance of local management in rural communities in the Sistan region. In contrast, the security dimension, despite its statistical significance, has had a relatively limited practical impact, which indicates that interventions to improve management should focus more on changing social attitudes than anything else. In this regard, it should be noted that the very low significance of the error level (Sig=0.000) in the regression analysis is due to the relatively large sample size and high statistical power of the test and does not mean the existence of a strong effect. For this reason, the interpretation of the effects of the variables has been carried out based on standardized coefficients (Beta) and t-values, and in this framework, only the social and cultural dimensions have had a significant and significant effect. The results show that the Sistan villages have a significant difference in terms of quality of rural management and tribalism intensity. Also, the results of regression analysis regarding the intensity of the effects of tribalism on the quality of management of the studied villages confirm that the intensity of tribalism has a negative and statistically significant effect on the quality of management of the studied villages.

Conclusions

The overall results of this study show that to improve the quality of rural management in regions such as Sistan, there is no choice but to distance oneself from clan-based choices and move towards meritocratic criteria. Otherwise, the continuation of clan-based orientation can pave the way for continued inefficiencies and the spread of social distrust. According to the research results, it is essential to adopt measures to guide rural communities in the right and far-sighted directions for selecting local managers based on meritocracy, knowledge, and experience.

Keywords: Tribalism, Quality of Management, Village, Sistan.

روستا و توسعه

سال ۲۸، شماره ۱۱۲، زمستان ۱۴۰۴

مقاله پژوهشی

بررسی نگرش روستاییان به اثرات طایفه‌گرایی بر کیفیت مدیریت روستایی (مطالعه موردی: روستاهای منطقه سیستان)

محمد پیرانی^۱، صادق اصغری لقمجانی^۲، محمودرضا میرلطفی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۵/۱۱ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۸/۳۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۱/۱۵

چکیده

وجود ترکیب‌های متنوع قومی (سیستانی و بلوچ) و مذهبی (شیعه و سنی) در روستاهای سیستان و واگذاری مدیریت روستاها به شوراها و دهیاری‌ها در نظام جدید مدیریتی کشور، تأثیر گرایش‌های طایفه‌ای در انتخاب مدیران محلی و نهایتاً تأثیر آن بر کیفیت مدیریت روستایی را آشکار ساخته است. بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف بررسی نگرش روستاییان نسبت به اثرات طایفه‌گرایی بر کیفیت مدیریت در روستاهای سیستان انجام شده است. این پژوهش، بر پایه ترکیبی از روش‌های توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای، اسنادی و پیمایشی است که در آن، جامعه آماری پژوهش را ۹۳۵۶ نفر از افراد دارای شرایط سنی رأی دادن در خانوارهای ساکن در ۴۰ روستای نمونه دارای شورا و دهیاری در منطقه سیستان تشکیل می‌دهند که بر اساس فرمول کوکران ۳۶۹ نفر به‌عنوان حجم نمونه به شیوه تصادفی انتخاب شدند. داده‌های مورد نیاز از طریق پرسش‌نامه گردآوری شد. روایی ابزار تحقیق بر اساس دیدگاه صاحب‌نظران و پایایی آن نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ تأیید شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از مدل ARAS (برای تعیین

۱- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه زابل، زابل، ایران.

۲- نویسنده مسئول و دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه زابل، زابل، ایران.
(asghari2750@uoz.ac.ir)

۳- دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه زابل، زابل، ایران.

سطح کیفیت مدیریت روستاها و شدت طایفه‌گرایی در سطح روستاها) و تحلیل رگرسیون خطی و چند متغیره گام به گام صورت گرفت. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که روستاهای سیستم از نظر سطح کیفیت مدیریت روستایی و شدت طایفه‌گرایی تفاوت معنی‌داری با یکدیگر دارند. همچنین نتایج تحلیل رگرسیون در خصوص بررسی شدت اثرات طایفه‌گرایی بر کیفیت مدیریت روستاهای مورد مطالعه مؤید آن است که شدت طایفه‌گرایی دارای اثر منفی و از نظر آماری معنادار بر کیفیت مدیریت روستاهای مورد مطالعه است. با توجه به نتایج پژوهش، اتخاذ تدابیری به منظور هدایت جوامع روستایی در مسیرهای درست و دوراندیشانه برای انتخاب مدیران محلی بر اساس شایسته‌سالاری و دانش و تجربه الزامی است.

کلید واژه‌ها: طایفه‌گرایی، کیفیت مدیریت، روستا، سیستم.

مقدمه

طایفه واحدی فضایی-زیستی است که گروهی از مردم خویشاوند با علایق و فرهنگ مشترک را در خود جای داده است (Hafeznia & Sadeghi, 2021). عناصر ساختاری و هویت‌بخش طایفه شامل سرزمین مشخص، ارتباطات فامیلی و خویشاوندی، روابط مکانی و همسایگی، ویژگی‌های زیستی و علایق و منافع مشترک می‌شود (Looragi Poor et al., 2025). طایفه‌گرایی به معنی دلبستگی و پایبندی بی‌قیدوشرط به ارزش‌ها، باورها و هنجارهای طایفه یا خاندان خود است، به گونه‌ای که فرد یا گروه به هیچ‌وجه حاضر به چشم‌پوشی از این اصول یا پذیرش تغییر در آن‌ها نیست (Khan & Seeneen, 2024). طایفه‌گرایی نیروی قدرتمندی است که حس تعلق و هویت را در جامعه و گروه‌ها ایجاد می‌کند (Shariatnejad et al., 2023). بخش کلیدی طایفه‌گرایی، هویت جمعی و مشترکی است که اعضا با آن هویت می‌یابند و در نتیجه طایفه را ایجاد می‌کنند (Hartikainen & Szebeni, 2023).

تردیدی نیست که خاستگاه علل بسیاری از وقایع و رخدادها جامعه ناشی از وجود خرده فرهنگ‌هایی است که هم‌عرض و همسو با فرهنگ ملی رشد و توسعه نیافته‌اند؛ بلکه به دلیل تأثیرپذیری از نظام طایفه‌ای در بستر اجتماعی خود و در درون مرزهای جغرافیایی با ویژگی‌های ژئوفیزیکی خاص و منحصربه‌فرد خود باقی مانده‌اند (Asadpour & Dostri, 2013). شکل مطلوب جوامع، هماهنگی بین صورت (شکل‌گیری دولت - ملت) و سیرت (عام‌گرایی و مدنیت‌گرایی) است، اما به سبب مقاومت نیروهای سنتی و تداوم حیات سیرت کهن (قبیله‌گرایی، قوم‌گرایی و خاص‌گرایی) در جهان حاضر، ناسازگاری بین صورت و سیرت، به‌ویژه در جوامع متکثر و چند قومی، موجب ظهور مسائل مختلف قومی می‌شود (Eivazy et al., 2018). بنابراین در چنین جوامع و اجتماعات محلی،

تصمیم‌گیری‌ها تحت تأثیر گرایش‌های طایفه‌ای قرار گرفته و در راستای منافع جمعی برای گروهی محدود است.

بر این اساس، در کشورهای جهان سوم و در حال توسعه، نحوه رابطه حامی- پیرو یکی از موانع اصلی گذار به دموکراسی محسوب می‌شود که نمونه بارز آن را می‌توان در نظام‌های صرفاً مبتنی بر طایفه‌گرایی مشاهده کرد؛ زیرا جهت‌گیری‌های سیاسی اقوام و طوایف به کانالیزه شدن و تک‌ساختی شدن نظام سیاسی منجر می‌شود که در تضاد با روحیه توسعه سیاسی و دموکراسی است (Sojasi Ghidari et al., 2016). طایفه‌گرایی و وجود احساسات و روحیات قوی در طایفه‌گرایی از ویژگی‌های ساختار سنتی و قبیله‌ای بوده که در برخی از مناطق ایران همچنان پایدار مانده و بر مسئله انتخابات تأثیرگذار است (Zare Shahabadi et al., 2023). از این رو، بر اساس نتایج و اطلاعات پژوهش‌های موجود در این زمینه، طایفه‌گرایی در تمام اقوام کشور بالا بوده و بر فراوانی، عمومیت، تعدد یا تنوع روابط هم‌زیستانه قومی شامل روابط مبادله‌ای گفتمانی و اجتماعی اثر منفی داشته و تعارضات بین قومی را تشدید می‌کند. به علاوه، کاهش رابطه بین قومی، خود باعث تشدید پیش‌داوری و قوم‌مداری می‌شود (Alizadeh Aghdam et al., 2018). از طرف دیگر، با توجه به اینکه جامعه ایران از دیرباز دارای ویژگی زیست‌چندفرهنگی و چندقومی بوده است، برخی از صاحب‌نظران بر این باورند که «هر تبیین و تعمیمی در ارتباط با جامعه و فرهنگ ایرانی بدون عنایت و بررسی عامل قومیت، از کفایت و بسندگی برخوردار نخواهد بود» (ShafieNia & Ahmadi, 2018). بنابراین در ایران با وجود پذیرش فرهنگ سیاسی مدرن، هنوز عناصری از فرهنگ سیاسی سنتی حفظ شده که از جمله این عناصر، نظام طایفه‌ای و قومی است.

اگرچه هر جامعه‌ای نوعی طایفه‌گرایی را برمی‌انگیزاند، اما همه اعضای جامعه به یک اندازه طایفه‌گرا نیستند؛ بدین معنی که برخی سنخ‌های شخصیتی بیشتر از سنخ‌های دیگر گرایش‌های طایفه‌گرایانه دارند (Cohen, 2023). جوامع روستایی با زندگی کشاورزی، دامداری و تقسیم کار نسبتاً ساده شناخته می‌شود. عنصر مهم جوامع روستایی، وجود فرهنگ طایفه‌گرایی است، یعنی اهمیت جمع (خانواده، ایل، طایفه و خویشاوند نسبی و بعد سببی) در برابر فرد و گروه غیرخودی است (Ashayeri et al., 2022).

در این راستا، با توجه به اینکه روستاهای سیستم دارای طوایف مختلفی بوده و با عنایت به اینکه در نظام جدید مدیریتی کشور، مدیریت روستاها به شوراها و دهیاری‌ها سپرده شده است - که آرای مردم در انتخاب آن‌ها نقش تعیین‌کننده‌ای دارد- نقش طایفه‌گرایی در این روستاها به شکل بارزی در

انتخاب مدیران روستایی قابل مشاهده است. در واقع، در انتخاب مدیران روستایی باید صرفاً ملاک‌ها و معیارهای قانونی و صلاحیت‌های فنی و مدیریتی مدنظر باشند و جهت‌گیری‌های طایفه‌ای و قومی در انتخاب آن‌ها دخالت نداشته باشد. این در حالی است که در ساختار مدیریت نوین روستایی که از دو بخش شورای اسلامی روستا به‌عنوان نهاد تصمیم‌گیر و دهیاری به‌عنوان نهاد اجرایی تشکیل شده و شورای اسلامی روستا (به انتخاب مردم) و دهیاری (به انتخاب شورای روستا) با حضور و مشارکت مردم محلی انتخاب می‌شوند، تأثیر این فرایند بر انتخاب مدیران طایفه‌ای و نهایتاً کیفیت مدیریت روستاها در منطقه سیستان (با توجه به وجود طوایف متعدد) کاملاً مشهود است.

از این‌رو، منطقه سیستان از جمله مناطق با ساختار اجتماعی مبتنی بر روابط قومی و طایفه‌ای در ایران است که در چنین ساختاری، عضویت در طایفه و تعلق خویشاوندی از عوامل تعیین‌کننده در شکل‌گیری شبکه‌های قدرت، اعتماد اجتماعی و حتی انتصاب مدیران محلی به شمار می‌آید. در بازدیدهای میدانی و گفتگو با اعضای شوراها و دهیاران روستاهای منطقه نیز مشخص شد که بسیاری از تصمیمات مدیریتی تحت تأثیر روابط طایفه‌ای اتخاذ می‌شوند و این امر گاه موجب جانبداری در توزیع منابع، کاهش مشارکت بین طایفه‌ای و تضعیف کیفیت مدیریت محلی می‌شود. بر همین اساس، انتخاب این موضوع تلاشی برای تحلیل علمی و نظام‌مند تأثیر طایفه‌گرایی بر کیفیت مدیریت روستایی است تا بدین ترتیب بتوان از یافته‌های آن در بهبود حکمرانی محلی در مناطق چندقومیتی بهره برد. لازم به ذکر است که علی‌رغم انجام پژوهش‌های فراوان در هریک از زمینه‌های مدیریت روستایی، تاکنون هیچ پژوهشی در زمینه بررسی اثرات طایفه‌گرایی بر کیفیت مدیریت روستایی صورت نگرفته است. بنابراین، بررسی اثرات طایفه‌گرایی بر کیفیت مدیریت روستایی درخور توجه بوده و در نوع خود پر اهمیت تلقی می‌شود. بر همین اساس، پژوهش حاضر با هدف بررسی وضعیت طایفه‌گرایی و اثرات آن بر کیفیت مدیریت روستایی انجام شد و در صدد پاسخ به این پرسش اساسی است که با توجه به وجود طوایف متنوع در سطح سیستان، اثرات طایفه‌گرایی بر کیفیت مدیریت روستایی در روستاهای این منطقه چگونه است؟

مبانی نظری

در این پژوهش، چارچوب نظری بر ترکیبی از دو دیدگاه ساختارگرایی اجتماعی و نظریه سرمایه اجتماعی استوار است. در چارچوب نظریه ساختارگرایی اجتماعی، تبیین نقش ساختارهای خرد و کلان اجتماعی مانند قوم، طایفه و مذهب در شکل‌دهی به روابط قدرت و تصمیم‌گیری محلی و در چارچوب نظریه سرمایه اجتماعی، تبیین نقش مشارکت مردمی بر کیفیت حکمرانی و مدیریت محلی باید مورد

توجه قرار گیرد. بر مبنای ترکیب این دو رویکرد نظری، این پژوهش بر آن است تا نشان دهد که شدت طایفه‌گرایی به‌عنوان ساختی اجتماعی، از طریق تأثیرگذاری بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی می‌تواند کیفیت مدیریت روستایی را تحت تأثیر قرار دهد. بدین ترتیب، رابطه میان طایفه‌گرایی و کیفیت مدیریت، حاصل تعامل پیچیده میان ساخت اجتماعی قدرت و سطح سرمایه اجتماعی در جوامع محلی است.

طایفه‌گرایی، نوعی احساس و انگیزه درونی در افراد ساکن در مکان و فضای جغرافیایی خاص است که ارزش‌های مرتبط با نحوه ادراک از مکان و محل زیست را بر ارزش‌های فراتر از محل یا مرتبط با محل‌های دیگر ترجیح می‌دهند و ناظر بر این است که ساکنان یک محدوده سکونتگاهی عموماً بر اساس ویژگی و شناسه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی‌شان، به فرد و یا جریانی که با آنان احساس همانندی می‌نمایند، رأی می‌دهند (Roumina & Sadeghi, 2015). به عبارت دیگر، طایفه‌گرایی رفتاری است که بر اساس آن، افراد جامعه، فرهنگ گروه خود را بهتر و برتر از دیگران می‌دانند و به هنگام ارزیابی جامعه دیگر، فرهنگ خود را معیار و مبنای قضاوت قرار می‌دهند (Niazi et al., 2017). در این راستا، جیمز کلاوس^۱ معتقد است که طایفه‌گرایی، گرایش به درست‌پنداشتن آداب و رسوم و رفتارهای گروه خود و غلط‌پنداشتن فرهنگ دیگران است (Shaffer et al., 2006).

بر این اساس، طایفه‌گرایی مبتنی بر رجحان یک گروه نژادی، طایفه‌ای و فرهنگ اجتماعی مشخص بر گروه‌های دیگر است که در آن انجام تصمیم‌گیری‌های سیاسی مبتنی بر گرایش‌های طایفه‌ای بوده و در تضاد با توسعه سیاسی است؛ زیرا توسعه سیاسی، فرآیند دموکراتیزاسیون مبتنی بر نهادینگی ساختارهای سیاسی برخوردار از جامعه مدنی و چرخه مسالمت‌آمیز قدرت از طریق وفاق بین نخبگان و تفکیک و افتراق بین ساخت‌ها را در بر می‌گیرد. دستیابی به چنین سطحی از توسعه سیاسی در تصمیم‌گیری‌ها، نیازمند گذار از تعصبات قومی و طایفه‌ای است (Sojasi Ghidari et al., 2016). طایفه‌گرایی در حالت افراطی، ذاتاً مخرب برقراری ارتباط بین فرهنگی مناسب بوده و درجات بالاتر طایفه‌گرایی، فاصله اجتماعی را در روابط بین افرادی از فرهنگ‌های مختلف ایجاد می‌کند که به‌نوبه خود موجب ناکارآمدی چنین روابطی نیز می‌شوند (Gudykunst & Kim, 2002).

مروری بر ادبیات تحقیق نشان می‌دهد که مواردی همچون افتخار به ارزش‌ها و نمادها، احساس غرور تاریخی و فرهنگی، رواج تقدیرگرایی و اعتماد اجتماعی محدود، توجه به تبارگرایی و اصالت مناسبات شخصی و طایفه‌ای در امور عمومی، بی‌اعتمادی و سوءظن سیاسی و فقدان اجماع نظر، رفتار

سیاسی سنتی و عشیره‌ای، وجود احساسات و عواطف محلی و طایفه‌ای، وفاداری‌های مکانی - زیستگاهی، رقابت مکانی - زادگاهی برای دستیابی به امکانات و امتیازات، خویشاوندگرایی و احساس تعلق به گروهی خاص، پابندی شدید به رسوم و سنت‌ها، نفی فردگرایی و اصالت به جمع و رعایت سلسله مراتب اجتماعی، تعهدات و وابستگی‌های غیررسمی، گرایش به پدرسالاری و مردسالاری و پایداری و استحکام پیوندهای خونی و قومی میان اعضا از مهمترین شاخص‌های طایفه‌گرایی محسوب می‌شوند (Sadeghi, 2014). از این رو، در قالب طایفه‌گرایی، گمان می‌رود که ساکنان یک محدوده سکونتگاهی عموماً همانند یکدیگر بر اساس ویژگی و شناسه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی‌شان، به فرد و یا جریانی که با آنان احساس همانندی می‌نمایند، رأی می‌دهند (Roumina & Sadeghi, 2015).

در مناطق روستایی دارای ساختار طایفه‌ای، مدیران معمولاً از یک طایفه خاص برگزیده می‌شوند و طی یک روند در تقابل بین نگاه عام‌گرایانه و خاص‌گرایانه، نگاهی خاص‌گرا به خانوارهای هم طایفه خود دارند. بنابراین شرکت روستاییان در انتخابات با توجه به هم طایفه بودن آن‌ها با مدیران انتخابی، منجر به نوعی سهم‌خواهی آن‌ها برای خدمات مختلف خواهد شد. درواقع، افراد ساکن در روستا نیز با درک این موضوع در طی دوره‌های مختلف انتخابات با هماهنگی و یک دست نمودن آراء خود و نیز برگزیدن مدیران از نامزدهای هم‌طایفه، خواهان سهم و برخورداری از منافع حاصل از کسب قدرت در آینده از جانب مدیران منتخب می‌شوند و مدیران نیز معمولاً به درخواست آنان جواب مثبت می‌دهند (Shams aldini et al., 2013).

مدیریت روستایی فرآیندی است که با فراهم نمودن امکان فعالیت‌های مشارکتی برای ذی‌نفعان محلی، آن‌ها را از طریق اقدام جمعی هماهنگ و مؤثر برای دستیابی به اهداف معین و نیازهایشان، هدایت و سازمان‌دهی می‌کند و پیوند اقتصادی، اجتماعی و محیطی فرآیندهای پایدار در روستاها را با خود به همراه دارد (Aazami et al., 2022). بر مبنای ادبیات حکمرانی خوب، «کیفیت مدیریت روستایی» به معنی سطح کارآمدی، شفافیت، پاسخ‌گویی، مشارکت‌پذیری و هماهنگی نهادی در فرآیند اداره امور روستا است که به صورت عملیاتی، از طریق بررسی عملکرد مدیریت روستایی در چهار بُعد اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و کالبدی قابل سنجش است (Heidari Sareban, 2019). از آنجاکه «مدیریت، زیرساخت و برنامه» سه عنصر مهم مدیریت روستایی در دستیابی به اهداف اصلی آن یعنی کاهش چشمگیر مهاجرت‌های روستایی، از بین بردن شکاف اقتصادی - اجتماعی بین شهر و روستا، توسعه کشاورزی و کاهش فقر گسترده روستایی است (Sayahi Kashi,

2004)، به نظر می‌رسد که انتخاب مدیران روستایی با رویکردهای طایفه‌گرایانه بر عملکرد آن‌ها در دستیابی به اهداف اصلی آن‌ها تأثیرگذار خواهد بود.

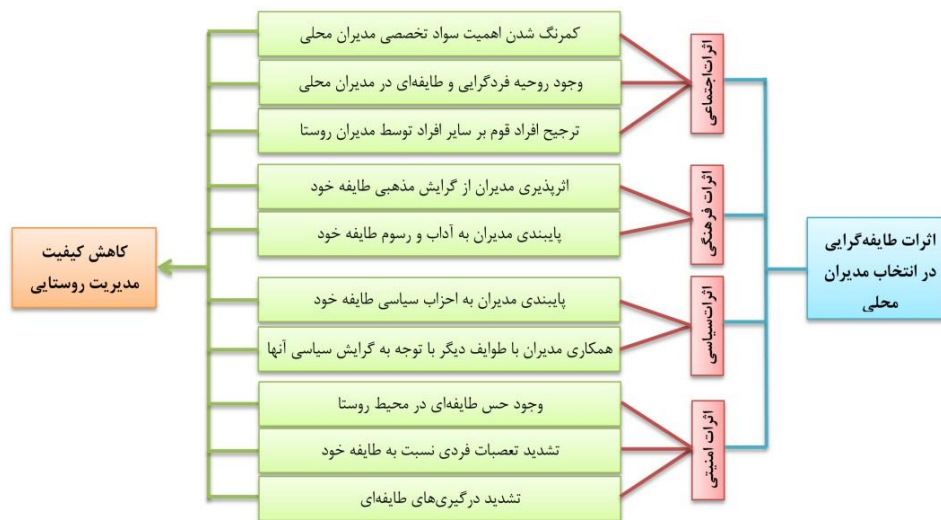
با وجود اینکه تاکنون در ارتباط با اثرات طایفه‌گرایی بر کیفیت مدیریت روستایی، هیچ‌گونه پژوهشی انجام نشده است، در ادامه بحث به برخی مطالعات مرتبط با موضوع پژوهش اشاره می‌شود. ساجسی قبادری و همکاران (Sojasi Ghidari et al., 2016) در پژوهشی پیرامون رابطه طایفه‌گرایی اجتماعات محلی با توسعه سیاسی در شهرستان نورآباد ممسنی به این نتیجه رسیدند که نگرش‌های محلی طایفه‌ای یکی از عوامل کلیدی است که در توسعه‌نیافتگی سیاسی شهرستان نورآباد ممسنی نقش داشته و عبور ناقص شهرستان از مراحل توسعه سیاسی نظیر انتخابات، منجر به تثبیت نظام فکری طایفه‌گرایی شده است. کاویانی‌راد و همکاران (Kaviyani Rad et al., 2018) در پژوهشی با موضوع رقابت انتخاباتی طایفه‌محور در شهرستان نورآباد ممسنی به این نتیجه رسیدند که برخی از نواحی شهری و روستاهای با نفوذ (به‌عنوان مرکز)، الگوی رفتاری ساکنان دیگر نواحی پیرامونی را تحت‌الشعاع قرار می‌دهند و توان جهت‌دهی به رفتار انتخاباتی هیجانی و احساسی در چارچوب طایفه‌گرایی در عرصه‌های اجتماعی و سیاسی را دارند. شفیعی‌نیا و احمدی (ShafieNia & Ahmadi, 2018) در بررسی فرایندهای تبعیض سیاسی - اجتماعی و هویت‌خواهی قومی در شهرستان سنج و قروه به این نتیجه رسیدند که رابطه‌ای مستقیم بین تبعیض سیاسی، فرهنگی و اقتصادی - اجتماعی با گرایشات قوم‌گرایانه (سیاسی، فرهنگی، اقتصادی - اجتماعی و میزان قوم‌گرایی) وجود دارد. از سوی دیگر، نتایج پژوهش بیانگر وجود رابطه مستقیم بین رسانه ارتباطی و انواع گرایشات قوم‌گرایانه است؛ به این معنی که با افزایش هرکدام از این متغیرها، تمایل افراد به سوی گرایشات قوم‌گرایانه افزایش می‌یابد. عشایری و جهان‌پرور (Ashayeri & Jahanparvar, 2021) در بررسی تحلیل تأثیر ساختار طایفه‌ای بر کنش انتخاباتی در ایران به این نتیجه رسیدند که وابستگی ایلی طایفه‌ای در سطح بالا، سرمایه اجتماعی، آگاهی سیاسی اجتماعی، نخبگان جامعه، هویت قومی محلی در سطحی متوسط و سطح تحصیلات، کنش عاطفی، و احساس محرومیت نسبی برکنش انتخاباتی تأثیر معنی‌داری داشته و در نهایت، اندازه اثر کلی پژوهش برابر با ۳۴ درصد بوده است. کلانتر و قربان‌پور (kalantar & ghorbanpour, 2023) در بررسی قومیت در ایران (فروکاست هویت قومی به هویت طایفه‌ای) به این نتیجه رسیدند که با رقابت‌های سیاسی، هویت‌های قومی دچار واگرایی شده و میل به طایفه‌گرایی در میان هویت‌های کلان ایلی در حال قوام یافتن است. اعظمی و همکاران (Aazami et al., 2022) در بررسی نقش فرهنگ طایفه‌ای در

مشارکت سیاسی و مدیریت محلی روستای گچگران شهرستان ممسنی به این نتیجه رسیدند که فرهنگ طایفه‌ای به واسطه تولید تمایلات قومی یا خویشاوندی و تشدید هیجان و عواطف، نقش مؤثری در افزایش مشارکت سیاسی ساکنان روستا در هنگامه‌های سیاسی نظیر هم‌آوردی‌های سیاسی در بستر تاریخ، انتخابات مجلس شورای اسلامی و شورای اسلامی روستا داشته است. زارع شاه‌آبادی و همکاران (Zare Shahabadi et al., 2023) در بررسی طایفه‌گرایی در انتخابات مجلس شورای اسلامی و عوامل مرتبط با تداوم آن در شهر پارس‌آباد به این نتیجه رسیدند که طایفه‌گرایی در انتخابات منجر به حذف افرادی از انتخابات شده است که در سطح محلی و ملی می‌توانستند منشأ خدمات بسیاری باشند. در نتیجه، شخصیت‌های توانمندی از عرصه خدمت‌رسانی کنار نهاده شده‌اند. احمدی و همکاران (Ahmadi et al., 2023) در بررسی ترجیح طایفه‌ای در رفتار انتخاباتی و عوامل مرتبط با آن در شهر یاسوج به این نتیجه رسیدند که متغیرهای سنت‌گرایی و جنسیت، احتمال ترجیح طایفه‌ای در رفتار انتخاباتی را افزایش می‌دهند، اما متغیر تحصیلات دانشگاهی احتمال ترجیح طایفه‌ای در رفتار انتخاباتی را کاهش می‌دهد.

آلبی‌لی و همکاران (Albeely et al., 2018) در مطالعه‌ای پیرامون قومیت و طایفه‌گرایی در نیجریه ضمن بررسی اثرات منفی طایفه‌گرایی به این نتیجه رسیدند که تنوع قومی و قبیله‌ای غالباً منشأ ناپایداری و نابرابری‌های اجتماعی در نیجریه است. کلارک و همکاران (Clark et al., 2019) در پژوهشی پیرامون ارتباط طایفه‌گرایی و طبیعت انسان به این نتیجه رسیده‌اند که تعصب طایفه‌گرایی یک ویژگی طبیعی و تقریباً غیر قابل انکار در شناخت ابعاد وجودی انسان است و هیچ گروه و حتی افرادی از این ویژگی مصون نیستند. هارتیکاینن و سزبنی (Hartikainen & Szebeni, 2023) در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که طایفه‌گرایی یک رویکرد جایگزین برای تحلیل مصادیق سیاسی در یک بافت ملی و فراملی به روشی ظریف‌تر و به دست آوردن درک بهتری از ارزش‌ها و هویت‌های مشترک گروه‌ها از طریق یک نظام ارزشی مشترک ارائه می‌دهد.

ساختار مدیریت جدید روستایی در کشور از دو بخش شورای اسلامی روستا به‌عنوان نهاد تصمیم‌گیر و دهیاری به‌عنوان نهاد اجرایی تشکیل شده است (Mohammadi Yeganeh et al., 2013) و دهیاری و شورای اسلامی روستا نهادهایی محلی به شمار می‌روند که مشروعیت و کارآمدی آن‌ها رابطه‌ای عمیق با حضور و مشارکت مردم محلی دارد (Ghadiri Masoum et al., 2018). اثرات رویکردهای طایفه‌گرایانه در مناطق روستایی دارای ساختار طایفه‌گرا بر کیفیت مدیریت روستایی اجتناب‌ناپذیر خواهد بود و به نظر می‌رسد که چنین رویکردهایی بر طیف گسترده‌ای از

شاخص‌های مدیریت روستایی در مؤلفه‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و امنیتی تأثیرگذار بوده و کاهش کیفیت مدیریت روستایی را در پی خواهد داشت (شکل ۱).

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر از طریق ترکیبی از روش‌های توصیفی-تحلیلی انجام شد و مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای، اسنادی و میدانی است. جامعه آماری این پژوهش شامل افراد دارای شرایط سنی رأی دادن در روستاهای دارای شورا و دهیاری منطقه سیستم است. به منظور تعیین حجم نمونه، ابتدا تعداد روستاهای دارای شورا و دهیاری محدوده مورد مطالعه مشخص شد. با استفاده از فرمول کوکران (رابطه ۱) و با توجه به تعداد ۳۷۵ روستای دارای شورا و دهیاری، حجم نمونه مورد مطالعه تعداد ۴۰ روستا تعیین شد. با توجه به اینکه اطلاعات قابل قبولی از ترکیب جمعیتی روستاهای سیستم از نظر تنوع قومی (سیستانی و بلوچ) و مذهبی (شیعه و سنی) در اختیار نبود، روستاهای نمونه به روش تصادفی طبقه‌ای از بین ۱۷ دهستان واقع در محدوده مورد مطالعه و به نسبت فراوانی روستاهای هر دهستان انتخاب شد. سپس با توجه به تعداد ۹۳۵۶ خانوار ساکن در روستاهای نمونه و استفاده مجدد از فرمول کوکران، تعداد ۳۶۹ خانوار به عنوان خانوارهای نمونه مورد مطالعه تعیین شد.

$$n = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N \left(\frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right)}} \quad (۱)$$

در مرحله بعد به تناسب تعداد خانوارهای ساکن در هر روستا، تعداد افراد نمونه آن روستاها تعیین و افراد مورد نظر به روش تصادفی از بین افراد دارای شرایط سنی رأی دادن هر روستا انتخاب و نهایتاً پرسش‌نامه‌های پژوهش به روش مصاحبه با کمک افراد نمونه تکمیل شد. تهیه پرسش‌نامه پژوهش بر پایه مبانی نظری و پیشینه پژوهش صورت گرفت و طیف گسترده‌ای از شاخص‌ها در دو بخش کیفیت مدیریت روستایی (جدول ۱) و وضعیت طایفه‌گرایی (جدول ۲) تعیین و نسبت به بومی‌سازی آن‌ها اقدام شد. لازم به ذکر است که ابعاد طایفه‌گرایی به چهار بخش اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و امنیتی تقسیم شدند. هر بعد با تعدادی پرسش خاص سنجیده شد (بعد اجتماعی با ۱۱ پرسش، بعد فرهنگی با ۴ پرسش، بعد سیاسی با ۴ پرسش و بعد امنیتی با ۷ پرسش). در پژوهش حاضر، هر شاخص بر اساس غالب‌ترین حوزه اثرگذاری آن در فرایند مدیریت روستایی در یکی از ابعاد چهارگانه قرار گرفته است. برای مثال، گویه «پیگیری شورا و دهیار برای اجرای پروژه‌های تولیدی در سطح روستا» به این دلیل در بُعد اقتصادی قرار داده شده است که ماهیت فعالیت مورد اشاره (پروژه تولیدی) و نتیجه مورد انتظار آن (رونق اقتصادی و اشتغال) مستقیماً به حوزه اقتصاد محلی مربوط است. بنابراین، معیار اصلی در طبقه‌بندی، غلبه کارکردی هر شاخص بر حسب ماهیت اقتصادی، اجتماعی یا نهادی آن بوده است.

جدول ۱. ابعاد و شاخص‌های مورد توجه در بررسی کیفیت مدیریت روستایی

ابعاد	شاخص‌ها
اجتماعی	داشتن سواد تخصصی اعضای شورا و دهیار، مشارکت اعضای شورا و دهیار در تصمیم‌گیری‌های مربوط به روستا، میزان نظارت بر عملکرد اعضای شورا و دهیار در سطح روستا، اعتمادسازی اعضای شورا و دهیار در بین مردم، تأثیر اعضای شورا و دهیار در ایجاد آگاهی ساکنان روستا نسبت به قوانین، تأثیر اعضای شورا و دهیار در افزایش مشارکت مردمی در سطح روستا، تأثیر اعضای شورا و دهیار روستا در حل اختلافات قومی، نقش اعضای شورا و دهیار در آگاهی مردم نسبت به تصمیمات و برنامه‌های مدیران روستا، توان مدیران روستا در انعکاس مشکلات به سطوح مدیریتی بالاتر، پیگیری اعضای شورا و دهیار برای بهبود خدمات آموزشی و فرهنگی در روستا، پیگیری اعضای شورا و دهیار برای بهبود خدمات بهداشتی و درمانی روستا، پیگیری اعضای شورا و دهیار برای بهبود خدمات مذهبی در سطح روستا، ترجیح بستگان بر سایر افراد روستا توسط مدیران محلی، ترجیح اعضای شورا و دهیار بر عقاید طایفه خود
اقتصادی	پیگیری اعضای شورا و دهیار برای اجرای پروژه‌های تولیدی در سطح روستا، همکاری اعضای شورا و دهیار در بهبود انجام فعالیت‌های اقتصادی خانوارهای روستایی، نقش اعضای شورا و دهیار در دریافت تسهیلات جهت ساخت‌وساز، نقش اعضای شورا و دهیار در بازاریابی تولیدات روستایی، توان مدیران روستا در جلب حمایت‌های مالی دولتی برای توسعه فیزیکی روستا، توان مدیران روستا در جلب مشارکت‌های مالی مردم جهت توسعه زیرساخت‌ها در سطح روستا
زیست‌محیطی	توجه و پیگیری اعضای شورا و دهیار به جمع‌آوری و دفع اصولی فاضلاب‌های روستا، توجه اعضای شورا و دهیار به بهبود مدیریت منابع آب روستا، توجه اعضای شورا و دهیار به توسعه و بهبود فضای سبز روستا، توجه اعضای شورا و دهیار به نظافت معابر عمومی روستا، توجه و پیگیری اعضای شورا و دهیار به جمع‌آوری و دفع اصولی زباله‌های خانگی
کالبدی	توجه اعضای شورا و دهیار به توسعه زیرساخت‌های رفاهی روستاییان، توجه اعضای شورا و دهیار به بهبود خدمات ارتباطی و رفت‌وآمد، توجه اعضای شورا و دهیار به وضعیت روشنایی معابر روستا، توجه اعضای شورا و دهیار به حفاظت از آثار و ابنیه تاریخی، توجه اعضای شورا و دهیار به ایمن‌سازی مساکن روستایی، توان اعضای شورا و دهیار در نظارت بر ساخت و سازهای داخل روستا، توجه اعضای شورا و دهیار به کیفیت معابر اصلی و فرعی روستا، توان اعضای شورا و دهیار در تأمین اراضی مورد نیاز طرح‌های توسعه‌ای روستا

مأخذ: Heidari Sareban, Aazami et al., 2022 Ghadiri Masoum et al., 2018; Mohammadi Yeganeh et al., 2013; Shams aldini et al., 2013;

جدول ۲. ابعاد و شاخص‌های مورد توجه در بررسی وضعیت طایفه‌گرایی در روستاها

ابعاد	شاخص‌ها
۱. رقابت و همکاری	وجود روحیه طایفه‌گری در انتخاب مدیران در بین مردم، مشارکت خانوار در اداره امور روستا با وجود انتخاب مدیران از طوایف دیگر، اعتقاد فرد به برتری طایفه‌ای در حل مسائل روستا، وجود رقابت با طوایف در توسعه روستا، وجود رقابت با طوایف دیگر در انتخاب مدیران محلی، کمک به دیگران با ترجیحات قومی، دخالت دادن موقعیت طایفه در حل مسائل محلی، تأثیرات قومی در تصمیم‌گیری‌های محلی، اولویت رأی دادن بر اساس طایفه‌گرایی، تعهد نماینده به طایفه خود، میزان پابندی مردم به عقاید طایفه، اهمیت دادن به گرایش‌های مذهبی در انتخاب مدیران، همکاری شیعه و سنی در مراسمات مذهبی، احترام به بزرگان دیگر طوایف، اعتقاد به ازدواج درون طایفه‌ای
۲. گرایش‌های سیاسی	میزان پابندی فرد به انتخاب حزبی طایفه، سطح مشارکت فرد در انتخابات در صورت عدم حضور گزینه‌های همسو از نظر گرایش‌های سیاسی، ترجیح مدیران روستا به گرایش سیاسی افراد در میزان همکاری با آنها، ترجیح گرایش‌های سیاسی و حزبی فرد بر انتخاب‌های طایفه‌ای
۳. امنیت و رفاه	حس محیط طایفه‌ای در روستا، تأثیر طایفه‌گرایی بر حس امنیت در روستا، میزان درگیری طایفه‌ای در سطح روستا، تأثیر درگیری‌های طایفه‌ای بر انگیزه ماندگاری در سطح روستا، تأثیر درگیری‌های قومی بر میزان ترس از رفت‌وآمدها در سطح روستا، تأثیر انتخاب مدیران طایفه‌ای در حس امنیت افراد روستا، میزان احساس ناامنی در انتخاب طایفه‌های دیگر در مسئولیت‌های روستایی

مأخذ: Eivazy et al., 2018; Shariatnejad et al., 2023; Khan & Seeneen, 2024; Hafeznia & Sadeghi, 2021; Hartikainen & Szebeni, 2023 Ahmadi et al., 2023; ; Ashayeri et al., 2022 Zare Shahabadi et al., 2023

مقیاس اندازه‌گیری برای شاخص‌های مورد نظر، طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای (از خیلی کم تا خیلی زیاد) بود. برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS استفاده شد و داده‌ها به صورت عددی کدگذاری شدند. سپس با استفاده از وزن‌های تعیین شده برای هریک از شاخص‌ها، داده‌های رتبه‌ای تحقیق به داده‌های فاصله‌ای تبدیل شد. در بررسی روایی پرسش‌نامه از نقطه‌نظرات اساتید دانشگاه و کارشناسان (جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، توسعه روستایی و...) ذی‌ربط استفاده شده است. همچنین پایایی ابزار پژوهش از طریق ضریب آلفای کرونباخ مورد بررسی قرار گرفت که این ضریب در متغیرهای دو بخش کیفیت مدیریت روستایی و طایفه‌گرایی به ترتیب بیشتر از ۰/۷۹۷ و ۰/۸۱۰ به دست آمد. لازم به ذکر است که شاخص‌ها و گویه‌های دارای ضریب آلفای پایین‌تر از ۰/۷ از فرایند تجزیه و تحلیل حذف شدند و بدین ترتیب، پایایی ابزار پژوهش مورد تأیید قرار گرفت. همچنین در این پژوهش، وزن شاخص‌ها با استفاده از روش مقایسه زوجی و با بهره‌گیری از نرم‌افزار Expert Choice تعیین شد. در این روش، اهمیت نسبی شاخص‌ها بر اساس قضاوت خبرگان محلی و دانشگاهی (شامل ۱۵ نفر از

کارشناسان امور روستایی، دهیاران باسابقه و متخصصان جغرافیای انسانی) به صورت مقایسه دوجه دو تعیین شد.

در این پژوهش برای تعیین سطح کیفیت مدیریت روستاها و شدت طایفه‌گرایی در سطح روستاها از روش ARAS بهره گرفته شد. این روش که در سال ۲۰۱۰ به وسیله زاواداساکاس و تورسکیس^۱ پیشنهاد شده است (Sojasi Ghidari & Mahmoodi, 2018)، یکی از بهترین روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره برای انتخاب بهترین گزینه است. در چارچوب این روش بهترین گزینه آن است که بیشترین فاصله را از عوامل منفی و کمترین فاصله را از عوامل مثبت داشته باشد (Toygar et al., 2022).

در تعیین سطح کیفیت مدیریت روستایی و شدت طایفه‌گرایی بر اساس مدل ARAS مراحل مختلفی مورد توجه بوده است. در گام نخست، ماتریس تصمیم‌گیری تشکیل شد و در گام دوم، بی‌مقیاس‌سازی ماتریس تصمیم‌گیری با روش خطی^۲ صورت گرفت. در این راستا، نرمال‌سازی داده‌ها مطابق روش خطی انجام شد (رابطه ۲).

$$nij = \frac{x_{ij}}{\sum x_{ij}} \quad (2)$$

در مواردی که شاخص‌ها از نوع منفی بوده‌اند، ابتدا مقادیر شاخص‌ها معکوس و سپس روش خطی نرمال شدند (رابطه ۳).

$$x_{ij} = \frac{1}{x_{ij}^-} \quad (3)$$

$$nij = \frac{x_{ij}}{\sum x_{ij}} \quad (4)$$

در گام سوم، ماتریس بی‌مقیاس (N) به ماتریس بی‌مقیاس موزن (V) تبدیل شد. برای به دست آوردن ماتریس بی‌مقیاس موزون باید وزن‌های شاخص‌ها را در اختیار داشت و مجموع وزن‌های شاخص‌ها باید برابر یک باشد (رابطه ۵).

1. Zavadskas & Turskis

۲. منظور از «روش خطی»، روش نرمال‌سازی خطی است که در مدل‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره مانند ARAS برای تبدیل مقادیر شاخص‌ها به مقیاس بدون بعد (۰ تا ۱) استفاده می‌شود. در این روش، تبدیل مقادیر هر شاخص به صورت تناسب مستقیم یا معکوس خطی انجام می‌شود تا همه شاخص‌ها در یک مقیاس قابل مقایسه قرار گیرند.

$$\sum_{j=1}^n w = 1 \quad (5)$$

به این ترتیب، وزن‌های محاسبه‌شده در ماتریس بی‌مقیاس شده ضرب می‌شود که ماتریس حاصل را ماتریس بی‌مقیاس شده موزون (V) می‌نامند (رابطه ۶).

$$V = N_{ij} \times W_j \quad (6)$$

در گام چهارم نیز میزان مطلوبیت هر گزینه محاسبه می‌شود (رابطه ۷).

$$S_i = \sum_{j=1}^n V_{ij} \quad (7)$$

در این حالت، مجموع مقادیر V_{ij} هر شاخص برابر یک می‌شود و بهترین گزینه آن است که S_i بزرگتری دارد. همچنین در نهایت باید درجه مطلوبیت هریک از گزینه‌ها (سطح مدیریت روستایی و شدت طایفه‌گرایی هر روستا) محاسبه شود. درجه مطلوبیت گزینه A_i با K_i نشان داده شده می‌شود که با رابطه ۸ قابل محاسبه است. در چنین حالتی، مقدار K_i بین ۰ و ۱ است و هرچه درجه مطلوبیت به یک نزدیک‌تر باشد گزینه بهتر خواهد بود (Zavadskas & Turskis, 2010).

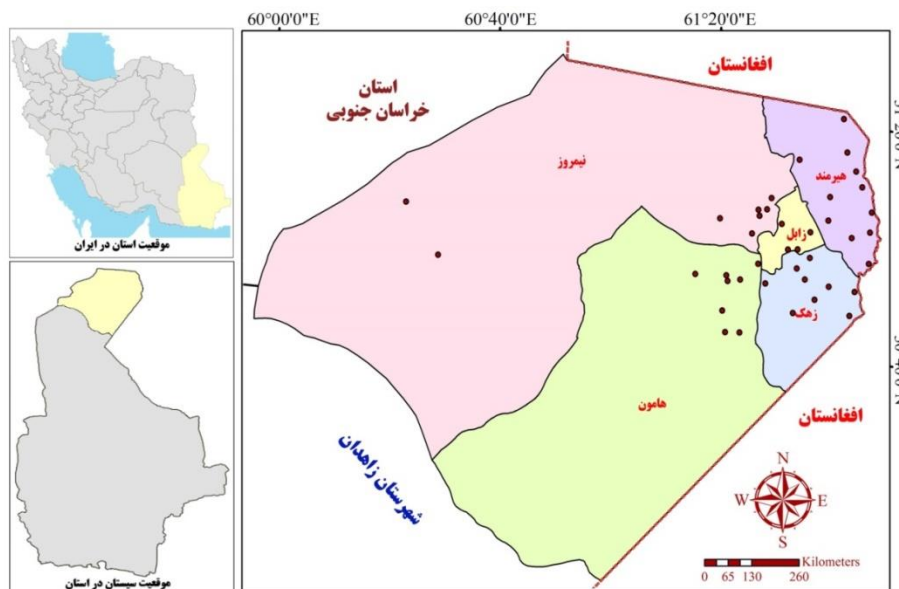
$$K_i = \frac{S_i}{S_o} \quad (8)$$

شایان ذکر است که برای تحلیل‌های فضایی و نمایش سطح کیفیت مدیریت و شدت طایفه‌گرایی روستاهای مورد مطالعه از نرم‌افزار ArcGIS و برای تحلیل‌های آماری نیز از نرم‌افزار IBM SPSS Statistics استفاده شده است.

معرفی منطقه مورد مطالعه

منطقه سیستان با مساحت ۱۵۱۹۷ کیلومترمربع در محدوده جغرافیایی بین ۳۰ درجه و ۵ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۲۸ دقیقه عرض جغرافیایی و ۶۰ درجه و ۱۵ دقیقه تا ۶۱ درجه و ۵۰ دقیقه طول جغرافیایی در جنوب شرقی ایران و در شمالی‌ترین قسمت استان سیستان و بلوچستان واقع شده است که حدود ۸/۱ درصد از مساحت استان را به خود اختصاص داده است (Province Management and Planning Organization, 2018). این منطقه از شمال و شرق به مرز افغانستان و از شمال غربی به خراسان جنوبی و از جنوب به شهرستان زاهدان محدود می‌شود (شکل ۲). این منطقه دارای پنج شهرستان (زابل، زهک، هیرمند، نیمروز و هامون) و ۸۵۵ روستاست

که با توجه به وجود تالاب هامون در بخش‌های شمالی و اراضی بیابانی و کوهستانی در بخش‌های غربی و جنوبی آن، بخش عمده روستاهای آن در قسمت‌های شرقی و مرکزی آن واقع شده‌اند.

شکل ۲. موقعیت جغرافیایی سیستم به تفکیک شهرستان و موقعیت روستاهای نمونه مورد مطالعه

نتایج و بحث

بررسی ویژگی‌های فردی پاسخ‌گویان نشان می‌دهد که ۹۰/۸ درصد از آن‌ها را مردان تشکیل می‌دهند. همچنین ۸۹/۲ درصد پاسخ‌گویان متأهل بوده‌اند. به لحاظ سنی ۳۵/۸ درصد از آن‌ها را گروه سنی ۲۵ تا ۳۴ سال تشکیل می‌دهند. از نظر شغلی بیشترین افراد مورد مطالعه با ۳۷/۷ درصد شاغل در بخش کشاورزی و کمترین تعداد (۷ درصد) کارمند بودند. از نظر سطح تحصیلات، بیشترین افراد مورد مطالعه با ۳۶/۹ درصد دارای مدرک دیپلم و کمترین تعداد با ۴/۹ درصد را افراد بی‌سواد تشکیل داده‌اند. بررسی پاسخ‌گویان از نظر قومیت نیز نشان داد که ۶۳/۵ درصد از پاسخ‌گویان از طایفه‌های سیستانی و ۳۶/۵ درصد از طایفه‌های بلوچ بوده‌اند. همچنین حدود ۶۷ درصد از پاسخ‌گویان شیعه و ۳۳ درصد سنی بودند.

الف) بررسی سطح کیفیت مدیریت روستایی

وضعیت شاخص‌های کیفیت مدیریت در روستاهای مورد مطالعه در جدول ۳ ارائه شده است. بر اساس نتایج بررسی، نظارت اعضای شورا و دهیار بر ساخت و سازهای داخل روستا، اعتمادسازی اعضای شورا و دهیار در بین مردم و مشارکت اعضای شورا و دهیار در تصمیم‌گیری‌های اجتماعی مربوط به روستا به ترتیب با میانگین‌های ۳/۸۳، ۳/۴۱ و ۳/۲۰ دارای بالاترین رتبه و شاخص‌های توان مدیران روستا در جلب مشارکت‌های مالی مردم برای توسعه روستا، ترجیح ندادن بستگان بر سایر افراد روستا توسط مدیران محلی و نیز ترجیح ندادن بر عقاید طایفه خود توسط آن‌ها به ترتیب با میانگین‌های ۱/۷۹، ۲/۲۸ و ۲/۲۸ پایین‌ترین رتبه را دارند.

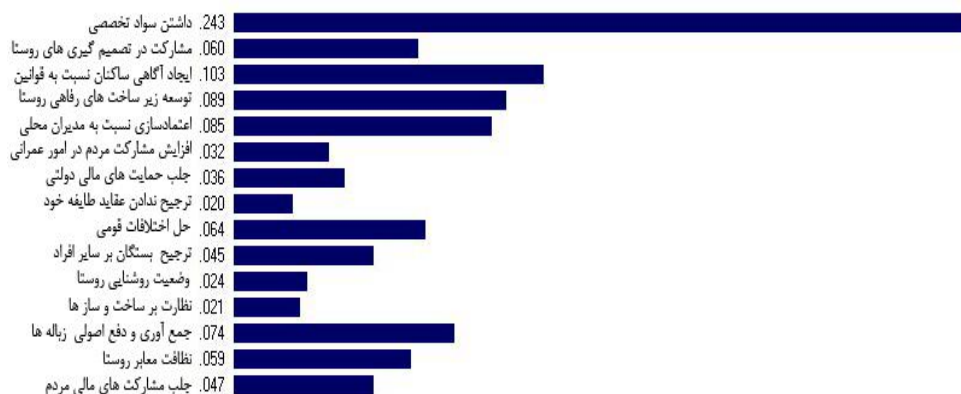
جدول ۳. وضعیت شاخص‌های کیفیت مدیریت در روستاهای مورد مطالعه

شاخص‌ها	درصد فراوانی						رتبه	میانگین
	۱	۲	۳	۴	۵	۶		
داشتن سواد تخصصی اعضای شورا و دهیار روستا ^۱	۱/۶	۳۳/۹	۵۲	۱۲/۵	۰	۲/۷۵	۰/۲۴۹	
مشارکت اعضای شورا و دهیار در تصمیم‌گیری‌های اجتماعی مربوط به روستا	۱/۶	۱۲/۵	۵۰/۷	۳۴/۷	۰/۵	۳/۲۰	۰/۲۲۵	
اعتمادسازی اعضای شورا و دهیار در بین مردم	۰	۲/۴	۵۵	۴۱/۵	۱/۱	۳/۴۱	۰/۱۶۴	
تأثیر اعضای شورا و دهیار در آگاهی ساکنان روستا نسبت به قوانین	۱۳/۶	۴۲/۸	۳۵/۸	۷/۹	۰	۲/۳۸	۰/۳۴۲	
تأثیر اعضای شورا و دهیار در افزایش مشارکت مردم در امور عمرانی	۸/۴	۳۳/۱	۴۸/۸	۹/۵	۰/۳	۲/۶۰	۰/۳۰۱	
تأثیر اعضای شورا و دهیار روستا در حل اختلافات قومی	۳	۳۳/۳	۴۶/۱	۱۵/۴	۲/۲	۲/۸۰	۰/۲۸۹	
ترجیح ندادن بستگان بر سایر افراد روستا توسط مدیران محلی	۲۸/۲	۳۲/۹	۲۰/۶	۱۶/۵	۰/۸	۲/۲۸	۰/۲۸۷	
ترجیح ندادن اعضای شورا و دهیار بر عقاید طایفه خود	۲۹	۳۳/۱	۲۰/۶	۱۵/۷	۱/۶	۲/۲۸	۰/۲۹۴	
توان مدیران روستا در جلب حمایت‌های مالی دولتی برای توسعه فیزیکی روستا	۱۳/۶	۲۹/۳	۴۶/۱	۱۰/۳	۰/۸	۲/۵۶	۰/۳۴۳	
توان مدیران روستا در جلب مشارکت‌های مالی مردم جهت توسعه روستا	۴۸	۲۸/۵	۲۱/۱	۱/۶	۰/۸	۱/۷۹	۰/۴۹۵	
توجه اعضای شورا و دهیار به جمع‌آوری و دفع اصولی زباله‌های خانگی	۲۱/۷	۲۵/۲	۲۹	۲۱/۷	۲/۴	۲/۵۸	۰/۴۳۵	
توجه اعضای شورا و دهیار به نظافت معابر عمومی روستا	۲۶/۸	۲۱/۴	۳۲/۵	۱۶/۳	۳	۲/۴۷	۰/۴۶۰	
پیگیری اعضای شورا و دهیار برای توسعه زیرساخت‌های رفاهی	۶/۸	۴۴/۲	۴۵/۵	۳	۰/۶	۲/۴۶	۰/۲۸۰	
توجه اعضای شورا و دهیار به وضعیت روشنائی معابر روستا	۴/۱	۲۶/۸	۵۰/۷	۱۷/۱	۱/۴	۲/۸۵	۰/۲۷۹	
نظارت اعضای شورا و دهیار بر ساخت‌وسازهای داخل روستا	۰/۸	۵/۷	۲۷/۶	۴۱/۵	۲۴/۴	۳/۸۳	۰/۲۳۲	

مأخذ: یافته‌های پژوهش

^۱ - این شاخص بر مبنای برداشت پاسخ‌گویان از توان حل مسائل و کیفیت اقدامات اجرایی اعضای شورا و دهیار سنجیده شده است.

نتایج حاصل از مقایسه زوجی شاخص‌ها و اولویت‌بندی معیارها در Expert Choice برای بررسی سطح کیفیت مدیریت روستایی بیانگر آن است که در بین ابعاد کیفیت مدیریت روستایی، بعد اجتماعی با ضریب ۰/۶۹۵ بیشترین و بعد کالبدی با ضریب ۰/۰۲۰ کمترین وزن‌های حاصل از مقایسه زوجی را در میان ابعاد مورد توجه در بررسی کیفیت مدیریت روستایی به خود اختصاص داده‌اند. همچنین از میان شاخص‌های کلیدی مورد توجه، داشتن سواد تخصصی اعضای شورا و دهیار، تأثیر اعضای شورا و دهیار در ایجاد آگاهی ساکنان روستا نسبت به قوانین و پیگیری اعضای شورا و دهیار برای توسعه زیرساخت‌های رفاهی روستا به ترتیب با ضرایب ۰/۲۴۳، ۰/۱۰۳ و ۰/۰۸۹ بیشترین و ترجیح ندادن اعضای شورا و دهیار بر عقاید طایفه خود، نظارت اعضای شورا و دهیار بر ساخت‌وسازهای داخل روستا و توجه اعضای شورا و دهیار به وضعیت روشنایی معابر روستا به ترتیب با ضرایب ۰/۰۲۰، ۰/۰۲۱ و ۰/۰۲۴ کمترین وزن‌های حاصل از مقایسه زوجی را به خود اختصاص داده‌اند (شکل ۳).

شکل ۳. وزن‌های حاصل از مقایسه زوجی شاخص‌های مورد توجه در بررسی سطح کیفیت مدیریت روستایی

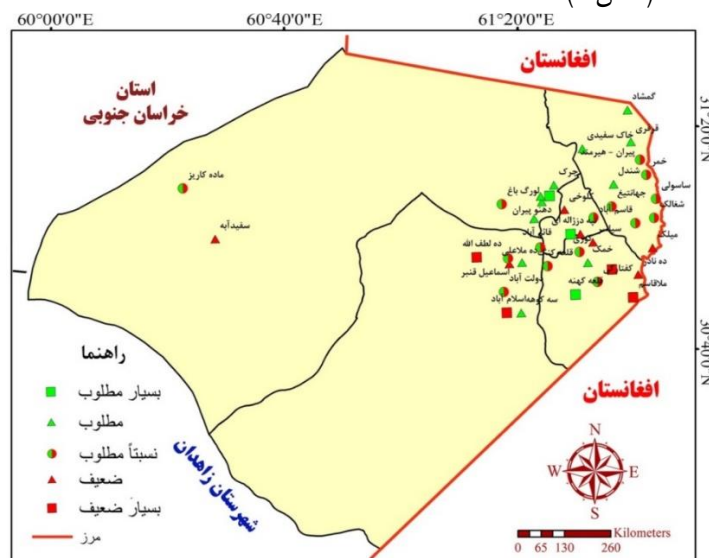
مقادیر نهایی مدل ARAS در بررسی سطح کیفیت مدیریت در روستاهای مورد مطالعه در جدول ۴ ارائه شده است. با توجه به نتایج حاصل از بررسی وضعیت شاخص‌ها، وزن‌های حاصل از مقایسه زوجی شاخص‌ها و نتایج مدل ARAS در بررسی کیفیت مدیریت در روستاهای مورد مطالعه، روستاهای ژاله‌ای، محبعلی سارانی و قلعه‌کهنه به ترتیب با Kiهای ۰/۹۲۸، ۰/۹۱۸ و ۰/۹۱۳ دارای بالاترین کیفیت مدیریت و روستاهای عباس‌رستم، ملاقاسم و اسلام‌آباد به ترتیب با Kiهای ۰/۵۰۰، ۰/۵۴۰ و ۰/۵۵۸ دارای پایین‌ترین سطح کیفیت مدیریت هستند.

جدول ۴. مقادیر نهایی مدل ARAS در بررسی سطح کیفیت مدیریت در روستاهای مورد مطالعه

روستا	Ki	روستا	Ki	روستا	Ki	روستا	Ki
گمشاد	۰/۸۲۵	میلک	۰/۶۶۴	محبلی سارانی	۰/۹۱۸	کلوخی	۰/۶۵۲
قرقری	۰/۸۰۹	سیاسر	۰/۶۹۲	پیران نیمروز	۰/۸۰۴	قاسم آباد	۰/۷۴۵
پیران	۰/۷۷۰	عباس رستم	۰/۵۰۰	دهنوپیران	۰/۸۱۹	فیروزه ای	۰/۷۴۴
خاک سفیدی	۰/۸۵۳	کفتارگی	۰/۷۸۳	چَرک	۰/۸۴۷	ابراهیم آباد	۰/۸۳۸
خمر	۰/۷۷۵	ده نادر	۰/۶۵۳	لورگ باغ	۰/۷۰۳	دولت آباد	۰/۷۹۸
ساسولی	۰/۷۷۳	ملاقاسم	۰/۵۴۰	قائم آباد	۰/۸۸۹	ده ملاعلی	۰/۶۰۲
شغال	۰/۷۶۴	گوری	۰/۷۴۱	سفیدآبه	۰/۶۹۴	اسماعیل قنبر	۰/۷۵۳
شندل	۰/۸۹۵	خمک	۰/۸۹۴	ماده کاریز	۰/۷۰۶	لطف الله	۰/۵۹۷
جهانتیغ	۰/۷۴۵	قلعه کنگ	۰/۷۵۹	تپه دز	۰/۶۹۵	اسلام آباد	۰/۵۵۸
محمدقاسم	۰/۷۱۰	قلعه کهنه	۰/۹۱۳	ژاله ای	۰/۹۲۸	سه کوهه	۰/۸۱۱

مأخذ: یافته‌های پژوهش

نتایج بررسی وضعیت پراکنش روستاهای مورد مطالعه به تفکیک سطح کیفیت مدیریت آن‌ها نشان می‌دهد که روستاهای دارای سطح کیفیت مدیریت مطلوب‌تر عمدتاً در شهرستان‌های نیمروز و هیرمند و روستاهای دارای سطح کیفیت مدیریت پایین‌تر عمدتاً در شهرستان‌های زهک و هامون واقع شده‌اند (شکل ۴).

شکل ۴. پراکنش روستاهای مورد مطالعه به تفکیک سطح کیفیت مدیریت روستایی

مأخذ: یافته‌های پژوهش

ب) بررسی وضعیت شاخص‌های طایفه‌گرایی

بررسی وضعیت شاخص‌های طایفه‌گرایی در روستاهای مورد مطالعه حاکی از آن است که اولویت رأی دادن بر اساس طایفه‌گرایی، پابندی مردم به عقاید طایفه و تعهد نماینده به طایفه خود به ترتیب با میانگین‌های ۴/۳۸، ۴/۳۵ و ۴/۳۴ دارای بالاترین رتبه و شاخص‌های میزان درگیری طایفه‌ای در سطح روستا، عدم مشارکت خانوار در اداره امور روستا در صورت وجود مدیر از طایفه دیگر و میزان پابندی فرد به انتخاب حزبی طایفه به ترتیب با میانگین‌های ۲/۵۷، ۲/۶۰ و ۲/۸۹ پایین‌ترین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۵).

جدول ۵. وضعیت شاخص‌های طایفه‌گرایی در روستاهای مورد مطالعه

شاخص‌ها	درصد فراوانی					رتبه	میانگین	رتبه	میانگین
	۱	۲	۳	۴	۵				
وجود روحیه طایفه‌گری در انتخاب مدیران	۰/۵	۵/۱	۱۷/۳	۴۵	۳۲	۴/۰۳	۰/۲۱۴		
عدم مشارکت خانوار در اداره امور روستا در صورت وجود مدیر از طایفه دیگر	۱/۶	۱۱/۱	۴۳/۶	۳۲/۸	۱۰/۸	۳/۴۰	۰/۲۵۹		
اعتقاد فرد به برتری طایفه‌ای در حل مسائل روستا	۱۱/۲	۳۲/۲	۵۲/۳	۳/۵	۰/۸	۲/۶۰	۰/۲۲۰		
وجود رقابت با طوایف دیگر در انتخاب مدیران محلی	۴/۶	۶	۱۶/۵	۴۴/۷	۲۸/۲	۳/۸۶	۰/۲۶۹		
کمک به دیگران با ترجیحات قومی	۳/۵	۲۴/۱	۴۰/۹	۱۷/۶	۱۳/۸	۳/۱۴	۰/۳۳۳		
دخالت دادن موقعیت طایفه در حل مسائل محلی	۱/۹	۱۸/۲	۳۷/۷	۲۲	۲۰/۳	۳/۴۱	۰/۳۱۱		
اولویت رأی دادن بر اساس طایفه‌گرایی	۰/۵	۰/۵	۹/۸	۳۸/۸	۵۰/۴	۴/۳۸	۰/۱۶۶		
تعهد نماینده به طایفه خود	۰/۸	۱/۱	۱۵/۴	۲۸/۷	۵۳/۹	۴/۳۴	۰/۱۹۲		
میزان پابندی مردم به عقاید طایفه	۰	۱/۶	۱۴/۶	۳۰/۶	۵۳/۱	۴/۳۵	۰/۱۸۰		
ترجیح مدیران روستا به گرایش سیاسی افراد در میزان همکاری با آنها	۸/۷	۸/۴	۵۰/۹	۱۹	۱۳	۳/۱۹	۰/۳۲۹		
میزان پابندی فرد به انتخاب حزبی طایفه	۲۴/۹	۱۱/۱	۲۶/۳	۲۵/۵	۱۲/۲	۲/۸۹	۰/۴۶۹		
حس محیط طایفه‌ای در روستا	۴/۹	۱۸/۴	۲۷/۴	۲۸/۲	۲۱/۱	۳/۴۲	۰/۳۳۷		
تأثیر طایفه‌گرایی بر حس امنیت در روستا	۱۱/۴	۱۲/۷	۱۹	۲۳	۳۳/۹	۳/۵۵	۰/۳۸۵		
میزان درگیری طایفه‌ای در سطح روستا	۳۶/۳	۱۵/۷	۱۷/۱	۱۶/۳	۱۴/۶	۲/۵۷	۰/۵۷۴		
اهمیت دادن به گرایش‌ها مذهبی در انتخاب مدیران	۱۰/۳	۱۰/۶	۱۹	۳۳/۱	۲۷/۱	۳/۵۹	۰/۳۵۷		
احترام به بزرگان دیگر طوایف	۲۸/۲	۱۶/۸	۴/۶	۱۱/۹	۲۸/۵	۳/۱۶	۰/۵۴۲		

مأخذ: یافته‌های پژوهش

نتایج حاصل از مقایسه زوجی شاخص‌ها و اولویت‌بندی معیارها در Expert Choice برای بررسی شدت طایفه‌گرایی در روستاهای مورد مطالعه بیانگر آن است که در بین ابعاد شدت

طایفه‌گرایی، بعد اجتماعی با ضریب $۰/۶۷۳$ بیشترین و بعد سیاسی با ضریب $۰/۰۳۶$ کمترین وزن‌های حاصل از مقایسه زوجی را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین، وجود روحیه طایفه‌گری در انتخاب مدیران در بین مردم، تعهد نماینده به طایفه خود و عدم مشارکت خانوار در اداره امور روستا در صورت وجود مدیر از طایفه دیگر به ترتیب با ضرایب $۰/۲۰۲$ ، $۰/۱۱۳$ و $۰/۰۸۹$ بیشترین و حس محیط طایفه‌ای در روستا، رأی دادن با رویکرد طایفه‌گرایی و وجود رقابت با طوایف دیگر در انتخاب مدیران محلی به ترتیب با ضرایب $۰/۰۱۷$ ، $۰/۰۱۹$ و $۰/۰۲۳$ کمترین وزن‌های حاصل از مقایسه زوجی را در میان شاخص‌های مورد توجه در بررسی شدت طایفه‌گرایی در سطح روستاها به خود اختصاص داده‌اند (شکل ۵).

شکل ۵. وزن‌های حاصل از مقایسه زوجی شاخص‌های مورد توجه در بررسی شدت طایفه‌گرایی

با توجه به نتایج حاصل از بررسی شاخص‌های طایفه‌گرایی در سطح روستاهای مورد مطالعه، وزن‌های حاصل از مقایسه زوجی شاخص‌ها و نتایج مدل ARAS در بررسی شدت طایفه‌گرایی، روستاهای ساسولی، ابراهیم‌آباد و تپه‌دز به ترتیب با K_i های $۰/۹۷۳$ ، $۰/۹۵۲$ و $۰/۹۴۲$ بالاترین شدت طایفه‌گرایی و روستاهای خمر، محمدقاسم و شغالک به ترتیب با K_i های $۰/۶۴۳$ ، $۰/۶۴۴$ و $۰/۶۴۵$ پایین‌ترین شدت طایفه‌گرایی را دارند (جدول ۶).

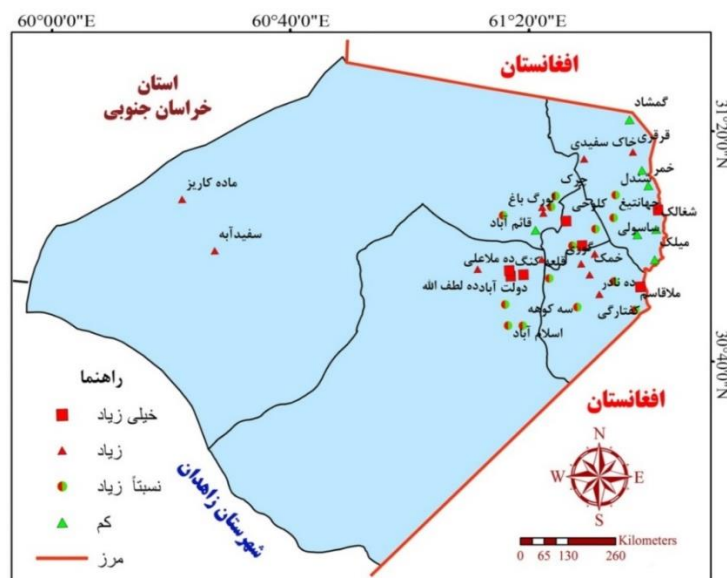
بررسی نگرش روستاییان به اثرات.....

جدول ۶. مقادیر نهایی مدل ARAS در بررسی شدت طایفه‌گرایی افراد ساکن در روستاهای مورد مطالعه

روستا	Ki	روستا	Ki	روستا	Ki	روستا	Ki
گمشاد	۰/۶۸۴	میلک	۰/۶۹۶	محبعلی سارانی	۰/۷۳۵	کلوخی	۰/۹۳۵
قرقری	۰/۸۱۵	سیاسر	۰/۸۷۱	پیران نیمروز	۰/۸۵۱	قاسم آباد	۰/۷۷۲
پیران	۰/۶۷۶	عباس رستم	۰/۷۱۳	دهنو پیران	۰/۸۵۱	فیروزه‌ای	۰/۸۰۵
خاک سفیدی	۰/۸۷۲	کفتارگی	۰/۸۵۲	چَرک	۰/۷۱۱	ابراهیم آباد	۰/۹۵۲
خمر	۰/۶۴۳	ده نادر	۰/۹۳۵	لورگ باغ	۰/۷۸۴	دولت آباد	۰/۷۳۷
ساسولی	۰/۹۷۳	ملاقاسم	۰/۷۴۱	قائم آباد	۰/۶۶۴	ده ملاعلی	۰/۹۱۸
شغالک	۰/۶۴۵	گوری	۰/۸۲۵	سفیدآبه	۰/۸۸۵	اسماعیل قنبر	۰/۹۲۴
شندل	۰/۷۱۵	خمک	۰/۸۷۷	ماده کاریز	۰/۸۸۹	لطف‌الله	۰/۸۶۰
جهانتیغ	۰/۷۷۲	قلعه کنگ	۰/۷۴۲	تپه دز	۰/۹۴۲	اسلام آباد	۰/۷۷۳
محمدقاسم	۰/۶۴۴	قلعه کهنه	۰/۷۴۸	ژاله‌ای	۰/۷۴۶	سه کوهه	۰/۷۱۶

مأخذ: یافته‌های پژوهش

نتایج بررسی وضعیت پراکنش روستاهای مورد مطالعه به تفکیک شدت طایفه‌گرایی افراد ساکن در آن‌ها نشان می‌دهد که شدت طایفه‌گرایی عمدتاً در روستاهای واقع در شهرستان‌های هامون و زابل بالا و در روستاهای واقع در شهرستان‌های نیمروز و هیرمند پایین است (شکل ۶).

شکل ۶. پراکنش روستاهای مورد مطالعه به تفکیک شدت طایفه‌گرایی

ج) بررسی شدت اثرات طایفه‌گرایی بر کیفیت مدیریت روستاهای مورد مطالعه

به‌منظور بررسی شدت اثرات طایفه‌گرایی بر کیفیت مدیریت روستاهای مورد مطالعه از تحلیل رگرسیون خطی استفاده شد. قبل از برآورد الگوی تحقیق، نرمال بودن داده‌های مورد استفاده با بهره‌گیری از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف مورد بررسی قرار گرفت که نتایج در جدول ۷ ارائه شده است. نتایج این آزمون نشان داد که داده‌ها از توزیع نرمال پیروی می‌کنند.

جدول ۷. نتایج آزمون کولموگروف - اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن متغیرهای تحقیق

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	آماره Z کولموگروف اسمیرنوف	سطح معنی‌داری
کیفیت مدیریت روستایی	۰/۴۵۵	۰/۰۸۲	۰/۰۰۷	۰/۱۹۸
شدت طایفه‌گرایی	۰/۵۹۴	۰/۰۹۰	۰/۰۰۶	۰/۱۸۷
بعد اجتماعی	۰/۴۶۸	۰/۰۸۳	۰/۰۲۰	۰/۲۰۲
بعد فرهنگی	۰/۰۴۱	۰/۰۲۰	۰/۰۲۶	۰/۲۰۸
بعد امنیت	۰/۰۵۲	۰/۰۲۲	۰/۰۵۳	۰/۰۹۷
بعد سیاسی	۰/۰۵۱	۰/۰۱۹	۰/۰۹۷	۰/۰۶۸

مأخذ: یافته‌های پژوهش

نتایج آزمون معنی‌دار بودن رگرسیون در پیش‌بینی اثرات طایفه‌گرایی در مدیریت روستایی در جدول ۸ ارائه شده است. نتایج نشان می‌دهد که شدت طایفه‌گرایی خانوارهای ساکن در روستا در سطح معنی‌داری ۱ درصد توانایی پیش‌بینی و تبیین متغیر وابسته (سطح کیفیت مدیریت روستاها) را دارا است. لازم به ذکر است که آماره دوربین واتسون به دست آمده (۱/۶۳۵) بیانگر نبود خودهمبستگی معنی‌دار میان خطاهای مدل رگرسیونی است.

جدول ۸. نتیجه آزمون معنی‌دار بودن رگرسیون در پیش‌بینی اثرات طایفه‌گرایی در مدیریت روستایی

منبع تغییرپذیری	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	سطح معنی‌داری	آماره دوربین-واتسون
رگرسیون	۰/۰۴۶	۱	۰/۰۴۶	۶/۷۶۸	۰/۰۱۰	
خطا	۲/۴۷۰	۳۶۷	۰/۰۰۷			۱/۶۳۵
مجموع	۲/۵۱۵	۳۶۸				

مأخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۹ نتیجه برآورد مدل رگرسیونی بررسی شدت اثرات طایفه‌گرایی بر کیفیت مدیریت روستاهای مورد مطالعه را نشان می‌دهد. همان‌طور که نتایج نشان می‌دهد، شدت طایفه‌گرایی اثر منفی و معناداری بر کیفیت مدیریت روستاهای مورد مطالعه دارد. منفی بودن ضریب استاندارد

رگرسیون ($\beta = -0.135$) بیانگر آن است که با افزایش شدت طایفه‌گرایی، کیفیت مدیریت روستاها کاهش می‌یابد و به این ترتیب، جهت رابطه میان دو متغیر معکوس می‌باشد.

جدول ۹. نتیجه برآورد مدل بررسی شدت اثرات طایفه‌گرایی بر کیفیت مدیریت روستاهای مورد مطالعه

متغیر مستقل	ضریب غیر استاندارد		ضریب استاندارد	آماره t	سطح معنی‌داری
	B	خطای استاندارد			
مقدار ثابت	۰/۵۲۹	۰/۰۲۹		۱۸/۵۰۹	۰/۰۰۰
شدت طایفه‌گرایی	-۰/۱۲۳	۰/۰۴۷	-۰/۱۳۵	-۳/۶۰۱	۰/۰۰۱

مأخذ: یافته‌های پژوهش

به‌منظور بررسی شدت اثرات ابعاد مختلف طایفه‌گرایی بر کیفیت مدیریت روستایی از تحلیل رگرسیون خطی چندمتغیره گام‌به‌گام استفاده شد که این تحلیل تا سه گام پیش رفته است (جدول ۱۰). با توجه به اینکه متغیر مستقل سیاسی تأثیر قابل توجهی بر متغیر وابسته (کیفیت مدیریت روستایی) نداشت، از این مدل حذف شد. نتایج برآورد رابطه میان ابعاد طایفه‌گرایی و کیفیت مدیریت روستایی را به‌طور قوی تأیید کرد. نتایج نشان داد که بعد اجتماعی طایفه‌گرایی بیشترین تأثیر منفی را بر کیفیت مدیریت دارد، درحالی‌که بعد امنیتی کمترین تأثیر را نشان می‌دهد.

با توجه به نتایج حاصل، اگرچه مدل رگرسیونی از نظر آماری معنادار است، اما مقدار پایین ضریب تعیین در جدول ۱۱ نشان می‌دهد که ابعاد طایفه‌گرایی تنها بخش محدودی از تغییرات کیفیت مدیریت روستاها را تبیین می‌کنند. این یافته بیانگر آن است که کیفیت مدیریت روستایی پدیده‌ای چندبعدی است و علاوه بر طایفه‌گرایی، عوامل اقتصادی، اجتماعی، نهادی، مدیریتی و فردی نیز در شکل‌گیری آن نقش دارند.

جدول ۱۰. نتیجه برآورد رگرسیون گام‌به‌گام برای سنجش تأثیر متغیرهای مستقل

متغیر	ضریب غیر استاندارد (B)	ضریب استاندارد (β)	آماره t	سطح معنی‌داری
۱ اجتماعی	-۰/۱۴۷	-۰/۱۴۹	-۲/۸۸۴	۰/۰۰۰
۲ اجتماعی	-۰/۱۴۹	-۰/۱۵۱	-۲/۸۲۰	۰/۰۰۰
فرهنگی	-۰/۳۳۶	-۰/۰۹۰	-۱/۷۵۴	۰/۰۰۰
اجتماعی	-۰/۱۴۹	-۰/۱۵۱	-۲/۹۲۳	۰/۰۰۰
۳ فرهنگی	-۰/۳۳۵	-۰/۰۹۰	-۱/۷۴۶	۰/۰۰۰
امنیت	۰/۰۴۲	۰/۰۱۱	۲/۰۵	۰/۰۰۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۱۱. اثرات ابعاد مختلف طایفه‌گرایی بر کیفیت مدیریت روستاهای مورد مطالعه بر اساس مدل رگرسیون گام‌به‌گام

گام	ضریب همبستگی (R)	ضریب تعیین (R ²)	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای برآورد
اول	۰/۱۴۹	۰/۰۲۲	۰/۰۱۹	۰/۰۸۱۸
دوم	۰/۱۷۴	۰/۰۳۰	۰/۰۲۵	۰/۰۸۱۶
سوم	۰/۱۷۶	۰/۰۳۱	۰/۰۲۲	۰/۰۸۱۷

مأخذ: یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

پژوهش حاضر با هدف بررسی اثرات طایفه‌گرایی بر کیفیت مدیریت در روستاهای سیستان انجام شد. تحلیل نتایج حاصل از بررسی وضعیت پراکنش روستاهای سیستان به تفکیک شدت طایفه‌گرایی مؤید آن است که اساساً شدت طایفه‌گرایی در این روستاها تحت تأثیر نوع و نسبت فراوانی افراد ساکن در روستاها بر پایه قومیت (سیستانی یا بلوچ بودن آن‌ها) و مذهب (شیعه یا سنی بودن آن‌ها) است و این عوامل در انتخاب مدیران محلی و نهایتاً کیفیت مدیریت آن‌ها نقش مؤثری ایفا می‌نماید. یافته‌ها نشان می‌دهد که شدت طایفه‌گرایی در روستاهای با غالبیت قومی یا مذهبی مشخص بالاتر است، درحالی‌که در روستاهای دارای ترکیب متنوع قومی، گرایش به انتخاب مدیران بر اساس شایستگی نسبی بیشتر مشاهده می‌شود. این امر نقش قومیت و مذهب را در شکل‌دهی به ساختارهای اجتماعی و مدیریتی روستاها تأیید می‌کند. در طول سالیان پس از انقلاب، انتخابات مدیران محلی در روستاها با دخالت و مشارکت گسترده و هدفمند اقوام و طوایف برگزار شده است به‌طوری‌که هر طایفه‌ای که برخوردار از چند مؤلفه بوده توانسته نقش تعیین‌کننده‌ای در مشارکت‌های سیاسی داشته باشد. در این راستا، مؤلفه جمعیت نقش تعیین‌کننده‌ای دارد. درواقع، عوامل فضایی - جغرافیایی می‌توانند بنیادهای اجتماعی مؤثر در مشارکت‌های سیاسی را متأثر نمایند که در این راستا، به دلیل گرایش‌های طایفه‌ای، بخش عمده افراد همانند هم عمل می‌نمایند. نتایج مدل رگرسیون نیز نشان داد که بعد اجتماعی طایفه‌گرایی بیشترین سهم را در تبیین تغییرات کیفیت مدیریت روستایی داشته است. این یافته مؤید اهمیت ساختارهای اجتماعی در شکل‌دهی به عملکرد مدیریت محلی در جوامع روستایی منطقه سیستان است. در مقابل، بعد امنیتی دارای اثرگذاری عملی نسبتاً محدود بوده که نشان می‌دهد مداخلات برای بهبود مدیریت باید بیش از هر چیز بر تغییر نگرش‌های اجتماعی متمرکز شود.

در مجموع، نتایج این مطالعه نشان داد که در مناطقی مانند سیستان، طوایف نه تنها کانون‌های هویت اجتماعی، بلکه کانال‌های نفوذ و بسیج اجتماعی محسوب می‌شوند. از این رو، باید با مدیریت مناسب تعارض‌های درون‌طایفه‌ای، افزایش مشارکت بین‌طایفه‌ای و آموزش حکمرانی مشارکتی، ظرفیت‌های موجود را در خدمت توسعه محلی قرار داد. بر این اساس، کیفیت مدیریت روستایی در مناطق چندقومیتی زمانی بهبود می‌یابد که تعامل بین ساختارهای رسمی مدیریت و شبکه‌های غیررسمی اجتماعی (از جمله طوایف) به صورت هم‌افزا سازمان‌دهی شود. همچنین یافته‌ها بیانگر ضرورت ارتقای مهارت‌های مدیریتی دهیاران و شوراهای محلی و همچنین شفافیت در تخصیص منابع و تقویت اعتماد عمومی به منظور کاهش اثر منفی طایفه‌گرایی است.

پایین بودن ضریب تعیین در این پژوهش را می‌توان با ماهیت پیچیده و چندبعدی کیفیت مدیریت روستایی تبیین کرد. درواقع، کیفیت مدیریت صرفاً تحت تأثیر طایفه‌گرایی قرار ندارد، چراکه کیفیت مدیریت روستایی پدیده‌ای چندعاملی است و در این راستا علاوه بر متغیرهای اجتماعی - فرهنگی، از مجموعه‌ای از عوامل ساختاری، اقتصادی و نهادی نیز متأثر می‌شود. از جمله این عوامل می‌توان به سطح تحصیلات و تجربه مدیران محلی، میزان اعتبارات مالی و زیرساختی، نحوه نظارت نهادهای بالادست، میزان مشارکت و سرمایه اجتماعی روستاییان، شرایط اقتصادی و جمعیتی و وضعیت نظام تصمیم‌گیری شورایی اشاره کرد. بنابراین، اثر طایفه‌گرایی را باید در چارچوب شبکه‌ای از عوامل اثرگذار بر مدیریت محلی تفسیر کرد. در این میان، طایفه‌گرایی به عنوان یکی از عوامل کلیدی اجتماعی، تأثیر معنی‌داری بر میزان کارآمدی مدیریت محلی دارد، اما معنادار بودن اثر طایفه‌گرایی به معنای بالا بودن قدرت تبیین آن نیست.

با توجه به تأیید اثرات منفی طایفه‌گرایی بر مدیریت روستایی از طریق تأثیر بر انتخاب مدیران روستاها، نتایج این تحقیق با یافته‌های مطالعات احمدی و همکاران (Ahmadi et al., 2023) و سجاسی قیداری و همکاران (Sojasi Ghidari et al., 2016) در خصوص اثرات طایفه‌گرایی در نتایج انتخابات در جوامع دارای خصوصیات طایفه‌گرا همسو است. مطابق نتایج تحقیق حاضر برای کاهش سطح طایفه‌گرایی و تعدیل اثرات آن بر کیفیت مدیریت روستایی در روستاهای منطقه سیستان، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

- با توجه به نتایج آمار توصیفی مبنی بر وجود روحیه طایفه‌ای بالا در خانوارهای روستایی ساکن در منطقه سیستان و با عنایت به نتایج تحلیل رگرسیون و تأیید اثرات منفی طایفه‌گرایی بر انتخاب مدیران محلی توانمند، پیشنهاد می‌شود که برای پیشگیری از انتخاب‌های طایفه‌ای و

عدم انتخاب مدیران محلی ناکارآمد، تجارب مثبت انتخاب مدیران کارآمد از طریق شبکه تلویزیونی استان سیستان و بلوچستان و شبکه رادیویی سیستان انعکاس داده شود تا با تغییر افکار عمومی، زمینه لازم برای توجه بیشتر به شایسته‌سالاری و پرهیز از رویکردهای قومی و مذهبی در انتخاب مدیران محلی در سطح روستاهای سیستان فراهم شود.

- با توجه به تأثیر رویکردهای طایفه‌ای در انتخاب مدیران محلی و سطح پایین تحصیلات در بسیاری از آن‌ها، برگزاری جلسات مستمر آموزشی به منظور آموزش قوانین و حقوق شهروندی به آن‌ها اجتناب‌ناپذیر است تا بدین ترتیب توانمندی و کارآمدی مدیران محلی برای حل مسائل خانوارهای ساکن در روستاها افزایش یابد.
- با توجه به ضعف‌های موجود در مدیریت روستاهای سیستان، انتخاب یک الگوی مدیریت مشارکتی همه‌گیر (فراطایفه‌ای) مورد تأکید است، به نحوی که پوشش فراگیری را برای تمامی خانوارهای ساکن در روستاهای سیستان فراهم نماید و همه افراد خود را متعلق به آن بدانند و بر این اساس، روستاهای سیستان به سوی مدیریت سیاسی یکپارچه‌ای سوق داده شده و امکان کنترل و تنظیم روابط بین طوایف فراهم آید.

منابع

1. Aazami, H., Hosseini, S.M.H., & Sadeghi, V. (2022). The role of tribal culture in political participation and local governance (Case study: Gachgaran village of the central district of Mamasani). *Rural Development Strategies*, 9(3), 353-378. doi: 10.22048/rdsj.2022.304235.1978. [In Persian]
2. Ahmadi, S., Heidari, A., & Pourteymouri, Y. (2023). Investigating the tribal preference in electoral behavior and its related factors in Yasouj in the 11th parliament election. *Ferdowsi University of Mashhad Journal of Social Sciences*, 20(1), 263-239. doi: 10.22067/social.2023.78924.1232. [In Persian]
3. Albeely, T.S., Mahmoud, A.T., & Yahaya, A.I. (2018). Ethnicity, tribalism, and racism and its major doctrines in Nigeria, *Dirasat Ifriqiyya*. Issue No.59, 29-46.
4. Alizadeh Aghdam, M. B., Abbaszadeh, M., & Abedini, R. (2018). The study of the moderating role of social capital on ethnocentrism among youths in Tabriz. *Ferdowsi University of Mashhad Journal of Social Sciences*, 14(2), 57-84. doi: 10.22067/jss.v14i2.56281. [In Persian]

5. Asadpour, R., & Dostri, M. (2013). Investigating the criminological factors of mass conflict in Kohgiluyeh and Boyer Ahmad provinces. *Kohgiluyeh and Boyer Ahmad Police Science*, 4(9), 57-91. [In Persian]
6. Ashayeri, T., Taamoli, H., Abbasi, E., & Kiani, D. (2022). The event of a tribal-tribal conflict in the border areas and the factors on it (the case study of Parsabad City). *Journal of Border Studies*, 10(3), 89-106. <https://doi.org/20.1001.1.23454512.1401.10.3.4.1>. [In Persian]
7. Ashayeri, T., & Jahanparvar, T. (2021). Analysis of the effect of tribal structure on the electoral action in I.R.Iran. *Journal of Political Knowledge*, 17(2), 407-432. doi: 10.30497/pkn.2021.241088.2862. [In Persian]
8. Clark, C.J., Liu, B.S., Winegard, B.M., & Ditto, P.H. (2019). *Tribalism is Human Nature*. Manuscript Submitted for Publication. Available at: <https://doi.org/10.1177/0963721419862289>.
9. Cohen, B. (2023). *An Introduction to Sociology*. Translated by: Mohsen Salasi, 44th edition, Totia Publications, Tehran. [In Persian]
10. Eivazy, Y., Seifollahi, S., & Sarukhani, B. (2018). Review of ethnic studies in Iran: critic, study and presentation of pattern. *Journal of Iranian Cultural Research*, 11(2), 1-36. doi: 10.22631/jicr.2018.1569.2250. [In Persian]
11. Ghadiri Masoum, M., Taleghani, G.R., & Kohistani, H. (2018). The pathology of rural assistance offices in East Azarbaijan province: A case study of Bostan Abad county. *Village and Development*, 16(1), 93-112. doi: 10.30490/rvt.2018.59099. [In Persian]
12. Gudykunst, W.B., & Kim, Y.Y. (2002). *Communicating With Strangers: An Approach to Intercultural Communication*. New York, NY: McGraw-Hill.
13. Hafeznia, M., & Sadeghi, V. (2021). Exploring the relationship between tribalism and political participation (case study: parliament election in Mamasani voting zone). *Journal of Geography and Regional Development*, 19(2), 91-55. doi: 10.22067/jgrd.2022.49954.0. [In Persian]
14. Hartikainen, I., & Szebeni, Z. (2023). Exclusively our people: defining tribalism through the Slovak case. *East European Politics and Societies*, 08883254231181070. <https://doi.org/10.1177/08883254231181070>
15. Heidari Sareban, V. (2019). Evaluation of rural local management pattern regarding of good governance indexes, case study: Ardabil county. *Geography and Development*, 17(57), 133-154. doi: 10.22111/gdij.2019.4985. [In Persian]

16. Kalantar, A., & Ghorban Pour, A. (2023). Ethnicity in Iran; reduction of "ethnic identity" to "tribal identity". *Political Sociology of Iran*, 5(12), 1304-1318. doi: 10.30510/psi.2022.330444.3131. [In Persian]
17. Kaviyani Rad, M., Hosseini, S.M.H., & Sadeghi, V. (2018). Explanation of electoral Competition Tribe-based in the framework of the model of core-periphery (Case study: eighth, ninth and tenth elections in the Mamasani constituency). *Geographical Research*, 33 (3), 218-236. <https://doi.org/10.29252/geores.33.3.218>. [In Persian]
18. Khan, I., & Seeneen, K. (2024). The meaning & significance of tribalism. *Makhz (Research Journal)*, 5(3), 692-707. [https://doi.org/10.47205/makhz.2024\(5-III\)urdu-27](https://doi.org/10.47205/makhz.2024(5-III)urdu-27)
19. Looragi Poor, J., Abolhassani Chimeh, Z., Rezaei, S., & Farazandehpour, F. (2025). Tribal face and identity: A case study of tribes in South Kerman. *Journal of Researches in Linguistics*, 17(1), 159-178. doi: 10.22108/jrl.2024.140678.1832. [In Persian]
20. Mohammadi Yeganeh, B., Einali, J., Cheraghi, M., & Fareehi, F. (2013). Analysis of socio-economic barriers to villagers' participation in rural management process (Case study: Lishter Rural Agglomeration in Gachsaran county). *Quarterly Journal of Management and Development Process*, 26(1), 109-124. <https://doi.org/20.1001.1.17350719.1392.26.1.5.1>. [In Persian]
21. Niazi, M., Behroozian, B., Sakhaie, A., & Hoseynizadeh Arani, S.S. (2017). Meta-analysis of the relationship between sectarian and Quarrel: Emphasis on ethnicity moderator variable. *Strategic Research on Social Problems*, 6(3), 1-16. doi: 10.22108/ssoss.2017.101636.1020. [In Persian]
22. Roumina, E., & Sadeghi, V. (2015). Investigation of the effect of tribalism on voting pattern; case study: Nourabad Mamasani township. *Geopolitics Quarterly*, 11(39), 84-116. <https://doi.org/20.1001.1.17354331.1394.11.39.4.9>. [In Persian]
23. Sadeghi, V. (2014). Studying the effect of clanism on voting patterns (case study: Noorabad Mamasani county). Master's Thesis, Faculty of Literature and Humanities, Tarbiat Modares University, Tehran. [In Persian]
24. Sayahi Kashi, J. (2004). A country papers for Islamic Republic of Iran, In: Report of the APO (Asian Productivity Organization). Seminar on role of local communities and institution in integrated rural development, 15-20 June 2002 (ICD-SE-3-01), Tehran, Iran, p: 159.
25. Shaffer, M.A., Harrison, D.A., Gregersen, H., Black, J.S., & Ferzandi, L.A. (2006). You can take it with you: Individual differences and expatriate effectiveness. *Journal of Applied Psychology*, 91, 109-125.

26. ShafieNia, A., & Ahmadi, Y. (2018). Processes of political-social discrimination and ethnic identity seeking (case study: youth of Sanandaj and Qorveh cities). *Quarterly Journal of Social Sciences of Islamic Azad University*, 12(2), 172-212. <https://sanad.iau.ir/fa/Article/1034980>. [In Persian]
27. Shams Aldini, A., Etaat, J., & Shahrivar, H. (2013). The role of political participation of rural settlers regarding provision of services in villages of Mamasani county. *Spatial Economics and Rural Development*, 2(5), 87-100. <http://serd.khu.ac.ir/article-1-1746-fa.html>. [In Persian]
28. Shariatnejad, A., Mousavi, S.N., Nazarpoori, A.H., & Salehabadi, S. (2023). How to form brand tribalism with interpretative-structural modeling method. *Quarterly Journal of Brand Management*, 10(3), 55-90. doi: 10.22051/bmr.2023.42221.2408. [In Persian]
29. Sistan and Baluchestan Province Management and Planning Organization (2018). Statistical Yearbook of Sistan and Baluchestan Province. Deputy of Statistics and Information, Sistan and Baluchestan Province Management and Planning Organization, Zahedan. [In Persian]
30. Sojasi Ghidari, H., Purtaheri, M., Sadeghi, V., & Hosseini, S.M.H. (2016). The analysis of the relationship between tribalism in local societies and the political development in local elections (case study: Nurabad Mamasani). *Journal of Geography and Regional Development*, 14(1), 19-46. doi: 10.22067/geography.v14i1.33101. [In Persian]
31. Sojasi Ghidari, H., & Mahmoodi, H. (2018). The role of cultural-historical attractions of rural destinations in tourism development: A case study of Mashhad and Binalud counties. *Socio-Cultural Development Studies*, 7(1), 113-141. <http://journals.sabz.ac.ir/scds/article-1-474-fa.html>. [In Persian]
32. Toygar, A., Yildirim, U., & İnegöl, G.M. (2022). Investigation of empty container shortage based on SWARA-ARAS methods in the COVID-19 era. *European Transport Research Review*, 14(1), 1-17.
33. Zare Shahabadi, A., Ekhtiyari Aqdam, J., & Bondori, M. (2023). Tribalism in the parliamentary elections of Iran and factors related to its continuity (the case of Parsabad city, Ardabil province). *Journal of Social Continuity and Change (JSCC)*, 2(1), 81-95. doi: 10.22034/jscc.2022.18835.1041. [In Persian]
34. Zavadskas, E.K., & Turskis, Z. (2010). A new additive ratio assessment (ARAS) method in multicriteria decision - making. *Technological and Economic Development of Economy*, 16(2), 159-172. doi:10.3846/tede.2010.10.

